

JAN IGNATIUK
WSP Bydgoszcz

POSTAWY OBRONNE MŁODZIEŻY SZKÓŁ ŚREDNICH

Obronne wychowanie jest jednym z najważniejszych zadań wychowawczych wielu instytucji i organizacji. Potrzeba kształcenia pozytywnych postaw wobec bezpieczeństwa kraju ojczystego wynika z ogólnych założeń wychowania patriotyczno-obronnego całego społeczeństwa. Do założeń tych należy: przysposobienie obywateli do świadczeń osobistych i materialnych na rzecz obrony kraju oraz przygotowanie młodzieży i całego społeczeństwa, wszystkich jego instytucji i organizacji do skutecznego wykonywania zadań w zakresie obrony cywilnej¹. Szczególny jednak obowiązek w tym zakresie ciąży na szkołach i nauczycielach realizujących program nauczania z przedmiotu przysposobienie obronne.

1. POJĘCIE POSTAWY OBRONNEJ

Pojęcie, postawa obronna — można by określić jako psychiczną gotowość człowieka do wyraźnie zakreślonego typu zachowań. Może się praktycznie przejawiać zarówno w sytuacji szczególnej, w wyjątkowej sytuacji zagrożenia ojczyzny, w sytuacji walki zbrojnej, ale także i w pokojowej sytuacji tworzenia materialnych i kulturalnych walorów kraju. W obu tych przypadkach, postawa obronna jest ściśle powiązana z postawą patriotyczną, jednoczącą gotowość obrony kraju z pracą przyczyniającą się do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego ojczyzny.

Tak sformułowaną postawę obronną będziemy rozumieli jako gotowość do czynnego udziału w przedsięwzięciach realizowanych w ramach obrony kraju, albo jako gotowość do czynnego udziału w działalności funkcjonujących formacji obrony cywilnej. Zdajemy sobie sprawę z tego, iż z teoretycznego punktu widzenia, taki sposób definiowania nie jest najlepszym, ponieważ wywołuje spory na temat gotowości psychicznej. Ma on jednak wartość dydaktyczno-wychowawczą, gdyż odróżnia postawy od zachowań społecznych młodzieży oraz jest funkcjonalny przy pomiarach postaw.

Tak określone znaczenie terminu postawa obronna, które w dalszej części opracowania będzie dość często używane, ma pewne oparcie w literaturze psychologicznej.

Wielu autorów definiując pojęcie „postawa”, akcentują stan gotowości, jako zasadniczy element postawy. E. R. Hilgard powiada, że przez postawę rozumiemy pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się

do pewnego przedmiotu, jak również gotowość do reagowania w pewien z góry określony sposób². Podobne stanowisko prezentuje J. Rembowski, definiując postawę, jako funkcjonalny stan gotowości oraz organizację względnie trwałego systemu pozytywnych (negatywnych) ocen, emocjonalnych odczuć i tendencji do działania³.

Do grupy drugiej można zaliczyć autorów, którzy nie używają terminu gotowość w definicji postawy, lecz terminów bardzo jemu bliskich np. tendencja i dyspozycja. Tak np. M. Newcomb powiada, że postawa jednostki wobec czegoś jest jej predyspozycją do motywowanego zachowania w odniesieniu do tego czegoś⁴. S. Mika pisze, że postawa jest to zbiór samych procesów poznawczych, emocjonalnych i tendencji do zachowania, w których wyraża się stosunek nosiciela postawy do jego przedmiotu⁵. A. Nowak, termin postawa społeczna określa jako tendencje do bezinteresownego działania na rzecz innych ludzi⁶. Według R. Hollyego, postawa to zmiana pośrednicząca, oznaczająca względnie trwałe dyspozycje do różnorodnych zachowań, które cechuje taka sama treść przedmiotowa⁷.

Powyższa prezentacja niektórych teoretyków postaw, wydaje się potwierdzać możliwość przyjęcia terminu postawa obronna, jako gotowość do czynnego udziału w realizacji przedsięwzięć w zakresie obrony cywilnej kraju.

Postawy obronne posiadają różne wymiary i uwarunkowania tu jednak ograniczę się tylko do niektórych czynników wpływających na natężenie postaw.

Na jakość i natężenie postaw młodzieży [zgodnie z podziałem dokonanym przez J. Bogusza i Z. Kosyrza] wpływają dwie grupy czynników⁸,

Grupa pierwsza, to właściwości wewnętrzne (tkwiące w jednostce) tj. potrzeby, możliwości przystosowawcze, zainteresowania, wrażliwość emocjonalna, temperament, charakter, doświadczenie życiowe itp.

Grupa druga, to właściwości zewnętrzne w postaci bodźców typu środowiskowego (społeczno-fizycznego) tj. środowiska rodzinne, grupy rówieśnicze, instytucje wychowawcze, środki masowego przekazu itp.

Niniejsze opracowanie jest pewnym fragmentem szerszej całości badań nad postawami obronnymi młodzieży szkolnej i będzie się odnosiło do dwóch problemów tj. wpływu niektórych czynników wewnętrznych i środowiskowych oraz najczęściej prowadzonych w szkołach form wychowania patriotyczno-obronnego na postawy obronne młodzieży. Do badań wylosowano młodzież z ośmiu szkół średnich (598 osób) i trzech obozów przysposobienia obronnego (428 osób).

2. METODA POMIARU POSTAWY OBRONNEJ MŁODZIEŻY

Uczniowie określali swoje postawy obronne w odpowiedziach na dwa pytania. Odpowiedzi na nie zawierały 5-punktową, symetrycznie zróżnicowaną skalę. Oto pytania wraz z kategoriami odpowiedzi.

PYTANIE 1. Które spośród niżej wymienionych zdań najlepiej określają Twój stosunek wobec możliwości działania w formacjach obrony cywilnej kraju? bardzo chcę działać (5) będę tam działać, gdy zajdzie taka potrzeba (4), zbytnio mnie to nie interesuje, ale gdy taka potrzeba zajdzie, będę tam działać (3), nie chcę tam działać (2), zrobię wszystko co możliwe, by uniknąć działania w formacjach obrony cywilnej (1).

PYTANIE 2. Które spośród wymienionych zdań najlepiej określają Twój stosunek dotyczący czynnego udziału w działalności obrony cywilnej kraju? Chciałbym możliwie jak najszybciej włączyć się w działalność

obrony cywilnej (5), jestem gotowy do działania, skoro tylko przyjdzie na mnie kolej (4), jeżeli zostanie włączony do systemu obrony cywilnej, wymagane czynności będę wykonywał (3), chciałbym pozostać możliwie jak najdłużej z dala od tego typu działalności (2), nie chcę brać udziału w działalności obrony cywilnej kraju (1).

Metoda pomiaru postaw przy pomocy pytań skategoryzowanych, zastosowana w badaniach, jest zbliżona do metody opracowanej przez Likerta (1932). Różni się jednak tym, że zawiera dwa pytania odnoszące się do tego samego obiektu, w różnych miejscach ustawione w kwestionariuszu oraz pozwalające z wariantów odpowiedzi na oba pytania zbudować 9-punktową skalę postaw (u Likerta 5).

W celu uzyskania globalnej punktacji z odpowiedzi na oba pytania wprowadzono tabelę przelicznikową, dającą dziewięciopunktową skalę postawy obronnej.

Punktowa tabela skali postawy obronnej

	Pytanie nr 1						
	Wariant odpowiedzi	e(1)	d(2)	c(3)	b(4)		a(5)
Pytanie nr 2	a(5)	0	0	0	0	0	9
	b(4)	0	0	0	0	0	8
	c(3)	0	0	0	0	0	7
	d(2)	0	0	0	0	0	6
	e(1)	0	0	0	0	0	
		1	2	3	4	5	

3. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NATEŻENIA POSTAWY OBRONNEJ U BADANYCH GRUP MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

Wyniki badań nateżenia postawy obronnej młodzieży pierwszej grupy, tj. badanej w ośmiu szkołach średnich, zawiera tabela 1, a drugiej grupy młodzieży badanej na trzech obozach przysposobienia obronnego zawiera tabela 2. Z ogólnej ilości 1026 badanych, 216 osób (21%) zakwalifikowano do tych, którzy są nosicielami postaw negatywnych, 175 osób (17%) postaw neutralnych oraz 635 osób (61,8%) zakwalifikowano do nosicieli postaw pozytywnych.

Dane zawarte w tabeli 1. i 2. traktowane łącznie, wskazują na istnienie dość dobrego stanu świadomości badanej młodzieży szkół średnich w istotnej dziedzinie wychowania tj. wychowania obronnego. Niemniej jednak znaczny procent młodzieży, nadal jest nosicielem obojętnych i negatywnych postaw obronnych.

Analiza danych zawartych w tabeli 1. i 2., wywołuje niepokój, że średnio, co piąta (a w przypadku grupy pierwszej, co trzecia) badana młoda osoba wyraża niechęć do czynnego udziału w formacjach cywilnej obrony kraju. Zjawisko to, skłania do pewnych refleksji, przynajmniej w dwóch zakresach. Po pierwsze, wskazuje na celowość intensyfikacji

procesu wychowania obronnego młodzieży szkolnej. Po drugie, wskazuje na celowość prowadzenia badań nad uwarunkowaniami postaw patriotyczno-obronnych tej młodzieży.

Tabela przykładów obliczania punktów przyznawanych badanym na skali postaw (9 stopniowa)

Nr przykładu	Wariant wyboru odpowiedzi na pytanie nr 1	Wariant wyboru odpowiedzi na pytanie nr 2	Liczba przyznanych punktów
1	a	a	9
	a	b	8
	a	c	7
	a	d	6
	a	e	5
2	b	a	8
	b	b	7
	b	c	6
	b	d	5
	b	e	4
3	c	a	7
	c	b	6
	c	c	5
	c	d	4
	c	e	3
4	d	a	6
	d	b	5
	d	c	4
	d	d	3
	d	e	2
5	e	a	5
	e	b	4
	e	c	3
	e	d	2
	e	e	1

System grupowania badanych wg stopnia natężenia postawy obronnej

Postawa	Negatywna				Neutralna	Pozytywna			
	1	2	3	4		6	7	8	9
Skala punktacji	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Tabela 1.

Globalne zestawienie natężenia postawy obronnej młodzieży szkolnej badanej w ośmiu szkołach średnich

Postawa	Negatywna				Neu- tralna	Pozytywna				Razem
Skala punktacji podstawy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Liczba badanych	2	8	66	114	108	166	114	10	11	598
% badanych	0,3	1,3	11	19,1	17,9	27,8	19,1	1,7	1,8	100%
Liczba i % bad. w grupach postaw	190 31,7%				17,8	301 50,3%				100%
Średni arytmetyczny wskaźnik postawy = 5,35										

Tabela 2.

Globalne zestawienie natężenia postawy obronnej młodzieży szkolnej badanej na trzech obozach przysposobienia obronnego

Postawa	Negatywna				Neu- tralna	Pozytywna				Razem
Skala punktacji postawy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Liczba badanych	2	8	4	12	68	142	144	27	21	428
% badanych	0,4	1,8	0,9	2,8	15	33,2	33,6	6,3	4,9	99,1%
Liczba i % badanych	26 5,9%				68 (15,8%)	334 (78%)				428 99,7%
Średni artystyczny wskaźnik postawy = 6,26										

4. WPŁYW CZYNNIKÓW ŚRODOWISKOWYCH NA POSTAWY OBRONNE MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

W celu ustalenia, jakie czynniki środowiskowe mogą różnicować badaną młodzież w zakresie ich postaw obronnych, dokonano porównania natężenia postawy z: płcią, pochodzeniem społecznym, miejscem zamieszkania, rodzajem szkoły, semestrem nauki, średnią ocen nauki w szkole, średnią ocen z przysposobienia obronnego, przynależnością do młodzieżowych organizacji społeczno-politycznych, pokrewieństwem z zawodowymi żołnierzami LWP, zakodowanym numerem szkoły i wykształceniem nauczycieli PO. Otrzymane wyniki badań, zawarte zostały w tabeli 3.

Dane zawarte w tabeli 3. wskazują, że spośród jedenastu wybranych

Tabela 3.

Związek natężenia postawy obronnej z niektórymi czynnikami środowiskowymi

Lp.	Nazwa czynnika środowiskowego	Poziom zależności wg statystyki
1	Płeć badanej młodzieży	$\chi^2 = 28,184$ ss = 8 P<0,0005
2	Miejsce zamieszkania: wieś, małe miasteczko, miasto do 30 tys., miasto powyżej 30 tys.	$\chi^2 = 93,488$ ss = 24 P<0,0005
3	Przynależność do organizacji LOK, PCJ, ZSMP, ZHP	$\chi^2 = 105,739$ ss = 40 P<0,0005
4	Wykształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego: wyższe na kierunku wychowanie obronne, wyższe na innych kierunkach, niepełne wyższe.	$\chi^2 = 103,857$ ss = 16 P<0,0005
5	Zakodowany nr nazwy i siedziby szkoły (1—8)	$\chi^2 = 312,269$ ss = 56 P<0,0005
6	Rodzaj szkoły do której uczęszcza badana młodzież: liceum zawodowe, liceum ogólnokształcące, technikum.	$\chi^2 = 50,264$ ss = 24 P<0,0005
7	Pochodzenie społeczne: robotnicze, chłopskie, rzemieślnicze, inteligentkie	$\chi^2 = 58,823$ ss = 32 P<0,01
8	Stopień pokrewieństwa z byłymi lub aktualnymi żołnierzami zawodowymi LWP	$\chi^2 = 62,612$ ss = 40 P<0,02
9	Średnia wystawionych ocen z przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 50,835$ ss = 32 P<0,02
10	Średnia wystawionych ocen z pozostałych przedmiotów przez odpowiednich nauczycieli	$\chi^2 = 33,497$ ss = 24 P<0,1
11	Semestr nauki szkolnej 2, 4, 6	$\chi^2 = 14,065$ ss = 16 P<0,4

czynników środowiskowych, tylko dwa ostatnie nie korelują z natężeniem postaw obronnych, czyli pozostają obojętne w stosunku do natężenia postaw. Natomiast dziewięć kolejno wymienionych na początku tabeli 3, pozostają w istotnym związku statystycznym z natężeniem postaw u badanej młodzieży. Czynniki pozostające w istotnym związku statystycznym z postawami obronnymi, zaprezentowane zostaną w formie odpowiednich tabel.

Tabela 4.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a płcią młodzieży

Płeć \ Postawa obronna	Postawa obronna			Razem	Średnia arytmetyczna postawy
	Negatywna	Neutralna	Pozytywna		
Mężczyzna	77 28,2%	55 20,1%	141 51,6%	273	5,50
Kobieta	113 34,7%	52 16%	160 49,2%	325	4,06
Poziom istotności statystycznej — $\chi^2 = 28,184$ ss = 81 P<0,0005					

4.1. Zależność postawy obronnej od płci

Dane zawarte w tabeli 4. wykazują, że bardziej pozytywne postawy obronne manifestują chłopcy niż dziewczęta.

4.2. Zależność postawy obronnej od miejsca stałego zamieszkania nosicieli tych postaw

Dane zawarte w tabeli 5. sugerują następującą tezę: im mniejsza jest liczba mieszkańców w miejscowości stałego zamieszkania nosiciela postawy obronnej, tym bardziej pozytywną postawę reprezentuje jej nosiciel i odwrotnie.

Tabela 5.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a miejscem zamieszkania

Miejsce zamieszkania \ Postawa obronna	Negatywna	Neutralna	Pozytywna	Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Wieś i małe miasteczko	36 19,5%	42 22,8%	106 57,6%	184	5,55
Miasto do 30 tys.	42 21,7%	47 24,3%	104 53,8%	193	5,49
Miasto ponad 30 tys.	112 50,6%	18 8,1%	91 41,1%	221	4,96

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 93,488$ ss = 24 P < 0,0005

4.3. Zależność postawy obronnej od rodzaju szkoły do której uczęszczają ich nosiciele

Tabela 6.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, od rodzaju szkół, do których uczęszczają ich nosiciele

Rodzaj szkoły \ Postawa obronna	Negatywna	Neutralna	Pozytywna	Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Liceum zawodowe	73 46,7%	17 10,9%	66 42,3%	156	5,03
Liceum ogólnokształcące	60 24,5%	53 21,7%	131 53,6%	244	5,47
technikum	57 28,9%	37 18,7%	103 52,2%	197	5,17

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 50,264$ ss = 24 P < 0,0005

Z danych zawartych w tabeli 6. wynika, że najbardziej negatywne postawy są dominującymi w liceach zawodowych (46,7%), natomiast najbardziej pozytywne dominują w liceach ogólnokształcących.

4.4. Zależność postawy obronnej od pochodzenia społecznego ich nosicieli

Tabela 7.

Zależność między natężeniem postawy obronnej od pochodzenia społecznego ich nosicieli

Pochodzenie społeczne \ Postawa obronna	Negatywne		Neutralne		Pozytywne		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
robotnicze	84	35,5%	30	12,7%	122	51,6%	236	5,31
chłopskie	26	24,7%	29	27,6%	50	47,6%	105	4,80
rzemieślnicze	20	55,5%	2	5,5%	14	38,8%	36	4,77
inteligencja	60	28,5%	41	19,5%	109	51,9%	210	5,37

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 58,823$ ss = 32, P < 0,01

Dane zawarte w tabeli 7. nie wskazują na zbyt duże różnice w natężeniu postaw między podstawowymi warstwami społecznymi, wyjątek stanowią uczniowie pochodzenia rzemieślniczego, prezentujący najmniej pozytywne postawy. Zjawisko to może być czymś zupełnie przypadkowym, albo małą populacją badanych, tej grupy społecznej.

4.5. Zależność postawy obronnej od wartości średnich ocen za naukę wystawianych przez nauczycieli przysposobienia obronnego

Wstępna teza, jaką można wyprowadzić z analizy danych zawartych w tabeli 8. brzmi następująco: im bardziej pozytywnie za naukę przedmiotu PO oceniają nauczyciele podopiecznych uczniów, tym bardziej pozytywne postawy obronne oni wyrażają.

Tabela 8.

Zależność między natężeniem postawy obronnej od wystawianych ocen za naukę z przysposobienia obronnego

Sr. ocena z PO \ Postawa obronna	Negatywne		Neutralne		Pozytywne		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
2,5—3,5	69	34,5%	39	19,5%	92	46%	200	5,17
3,6—4,5	104	30,3%	61	17,7%	178	51,8%	342	5,08
4,6—5	17	30%	7	12,7%	31	56,3%	55	4,49

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 50,835$ ss = 32 P < 0,02

4.6. Zależność postawy obronnej od wykształcenia nauczycieli przedmiotu przysposobienia obronnego

Programując badanie, pogrupowano nauczycieli przedmiotu przysposobienia obronnego posiadających wyższe magisterskie wykształcenie na dwie grupy, a więc na tych, którzy w trybie dziennym, zaocznym lub eksternistycznym, ukończyli funkcjonujący od 1972 r. kierunek wychowania obronnego i tych którzy ukończyli inne kierunki studiów.

Tabela 9.

Zależność natężenia postawy obronnej od wykształcenia nauczycieli przedmiotu przysposobienie obronne

Wykształcenie nauczycieli \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postaw
Wyższe na kierunku pedagogika wychowania obronnego	141	45,1%	39	12,5%	132	42,3%	312	5,00
Wyższe na innych kierunkach	25	13,7%	37	20,3%	120	65,9%	182	5,87
Niepełne wyższe i średnie	24	23%	31	29,8%	49	47,1%	104	5,01
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 103,857$ ss = 16 P < 0,0005								

U podłoża tego podziału leży przekonanie, że nauczyciele-absolwenci kierunku pedagogiki w zakresie wychowania obronnego, są lepiej przygotowania do realizacji zadań wychowania obronnego. Tymczasem, dane zawarte w tabeli 9. wskazują, że nauczyciele-absolwenci innych kierunków studiów, osiągają lepsze wyniki w wychowaniu obronnym młodzieży. Być może otrzymany wynik jest czymś przypadkowym i wymaga dodatkowej weryfikacji.

4.7. Zależność postawy obronnej od przynależności ich nosicieli do organizacji społeczno-politycznych

Najkorzystniejsze efekty w wychowaniu obronnym młodzieży, jak wskazują dane zawarte w tabeli 10. osiąga się w ZSMP i ZHP. Zaskakującym natomiast zjawiskiem jest to, że najbardziej negatywne postawy obronne są postawami dominującymi wśród młodzieży należącej do LOK (72^{0/0}). Jest to zjawisko niepokojące, a jego wytłumaczenie wymaga dodatkowych badań.

4.8. Zależność postawy obronnej od stopnia pokrewieństwa z żołnierzami zawodowymi LWP

Dane zawarte w tabeli 11. pozostają w sprzeczności z powszechnie uznawaną tezą ogólną, mówiącą o wpływie tradycji rodzinnych na wy-

Tabela 10.

Zależność natężenia postawy obronnej od przynależności ich nosicieli do organizacji społeczno-politycznych

Przynależność do organizacji \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
LOK	54	72%	7	9,3%	14	18,6%	75	4,20
PCK	22	31,4%	13	18,5%	35	50%	70	4,34
ZSMP	4	16%	4	16%	17	68%	25	5,72
ZHP	78	22%	69	19,7%	203	58%	350	5,59
Nie należą do organizacji	25	44,6%	10	17,8%	21	37,5%	56	4,83

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 105,739$ ss = 40 P < 0,0005

chowanie dzieci. W naszym przypadku należałoby sformułować tezę przeciwną, brak wojskowych tradycji rodzinnych warunkuje bardziej pozytywne postawy obronne u dzieci tych rodzin. Być może zawodowi członkowie rodzin, zbyt często uskarżają się na trudne warunki zawodowej służby wojskowych, co może wpływać na natężenie postawy obronnej.

Tabela 11.

Zależność natężenia postawy obronnej od pokrewieństwa z żołnierzami zawodowymi

Stopień pokrewieństwa \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Pełnił lub pełni służbę zawodową w LWP: dziadek, ojciec, brat, wujek, stryjek, kuzyn	90	33,8%	48	18%	128	48,1%	266	4,07
Nikt z krewnych nie pełnił i nie pełni służby zawodowej	100	30,3%	59	17,8%	171	51,8%	330	5,33

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 61,612$ ss = 40 P < 0,02

4.9. Zależność postawy obronnej od zakodowanej nazwy i siedziby szkoły badanej młodzieży

Z danych zawartych w tabeli 12. wynika, że dwie szkoły nr 1 i 6 pod względem efektów wychowania obronnego są szkołami przodującymi. Przeciwnieństwo stanowi szkoła nr 5, w której 92,4% młodzieży jest nosicielem postawy negatywnej.

Tabela 12.

Zależność nateżenia postawy obronnej od nazwy i siedziby zakodowanej szkoły

Kod szkoły	Postawa obronna		Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
1	3	3,7%	21	26,2%	56	70%	80	6,06		
2	19	24,3%	20	25,5%	39	50%	78	5,36		
3	17	21,1%	24	30,7%	37	47,4%	78	5,26		
4	20	16,3%	12	15,7%	44	57,8%	76	5,56		
5	76	97,4%	2	2,5%	0	0%	78	3,60		
6	9	17,3%	11	21,1%	32	61,5%	52	5,70		
7	34	43%	4	5%	41	51,8%	79	5,30		
8	12	15,5%	13	16,8%	52	67,5%	77	5,76		

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 312$ ss = 56 P < 0,0005

5. WPŁYW NIEKTÓRYCH FORM PRACY POZALEKCYJNEJ Z MŁODZIEŻĄ NA ICH POSTAWY OBRONNE

Z wywiadów i rozmów przeprowadzonych z nauczycielami PO na pytania, jakie formy pracy pozalekcyjnej najczęściej stosują w wychowaniu obronnym młodzieży, otrzymaliśmy odpowiedź niemal jednoznaczna w postaci wyliczenia od 6—10 form. Były to:

- pogadanki dotyczące problematyki obronności kraju, ojczyzny, narodu;
- projekcja filmów o tematyce patriotyczno-obronnej;
- zwiedzanie muzeów i wystaw z dziejów oręża polskiego;
- spotkania z weteranami walk drugiej wojny światowej;
- udział młodzieży w uroczystościach państwowych i wojskowych;
- zwiedzanie przez młodzież jednostek wojskowych;
- zorganizowane dyskusje uczniowskie na tematy związane z ojczyzną i jej obrona.

W celu zbadania, czy zachodzi jakaś zależność pomiędzy uczestnictwem młodzieży w ww. formach pracy pozalekcyjnej, a postawami obronnymi, proszono badanych o odpowiedzi na następujące pytanie: czy w ciągu semestru, średnio przynajmniej jeden raz lub częściej uczestczyłeś w wymienionych formach zajęć? Otrzymane odpowiedzi umożliwiły podzielić badaną populację, na dwie grupy tj. na tych, którzy osobiście uczestniczyli i na tych, którzy nie uczestniczyli. Wyniki porównań stanu uczestnictwa z postawami obronnymi, zawarto w tabeli 13.

Analiza danych zawartych w tabeli 13. sugeruje trzy odpowiedzi na pytanie dotyczące zależności między określonymi formami pracy, a postawami obronnymi.

Po pierwsze, uczestnictwo w pogadankach z problematyki ojczyzny, narodu oraz w spotkaniach z żołnierzami LWP, pozostaje w zależności statystycznie istotnej z postawami obronnymi, lecz zależność ta jest ujemna. Oznacza to, że ci badani, którzy nie uczestniczyli w tych for-

Tabela 13

Związek natężenia postawy o zależności od uczestnictwa w wybranych formach pracy pozalekcyjnej średnio raz i więcej w semestrze

Lp.	Nazwa formy pracy pozalekcyjnej	Poziom zależności z postawą obronną wg statystyki χ^2
1	Uczestnictwo w pogadankach z problematyki obronności kraju	$\chi^2 = 2,23$ ss = 2 P < 0,4
2	Uczestnictwo w pogadankach z problematyki ojczyzny i narodu	$\chi^2 = 38,31$ ss = 2 P < 0,0005
3	Uczestnictwo w projekcji filmów o tematyce patriotyczno-obronnej	$\chi^2 = 3,64$ ss = 2 P < 0,3
4	Uczestnictwo w zwiedzaniu muzeów lub wystaw z dziejów oręża polskiego.	$\chi^2 = 37,27$ ss = 2 P < 0,0005
5	Uczestnictwo w spotkaniach z weteranami walk II wojny światowej	$\chi^2 = 8,62$ ss = 2 P < 0,02
6	Uczestnictwo w spotkaniach z żołnierzami LWP na tematy patriotyczno-obronne	$\chi^2 = 7,46$ ss = 2 P < 0,02
7	Uczestnictwo w uroczystościach państwowych	$\chi^2 = 3,71$ ss = 1 P < 0,1
8	Uczestnictwo w uroczystościach wojskowych	$\chi^2 = 5,62$ ss = 2 P < 0,1
9	Uczestnictwo w zwiedzaniu jednostek wojskowych	$\chi^2 = 3,94$ ss = 2 P < 0,2
10	Uczestnictwo w zorganizowanych dyskusjach uczniowskich na tematy związane z ojczyzną i jej obroną.	$\chi^2 = 16,68$ ss = 2 P < 0,0005

mach, prezentują pozytywne postawy, uczestnicy zaś — negatywne. Jeżeli w procesie badań nie wystąpiła jakaś pomyłka, to należy sądzić, że osiągnięto się efekt odwrotny od oczekiwanego.

Po drugie, inna grupa weryfikowanych form pracy pozalekcyjnej, pozostaje w obojętnej zależności z natężeniem postaw obronnych. Do nich należą: pogadanki z problematyki obronności kraju, uczestnictwo w uroczystościach państwowych i wojskowych, uczestnictwo w zwiedzaniu jednostek wojskowych oraz uczestnictwo w projekcji filmów o tematyce patriotyczno-obronnej.

Powyższe tezy, sformułowane w oparciu o dane statystyczne, są dość kontrowersyjne. Intuicyjnie wydaje się być zrozumiałe, że np. bierne uczestniczenie młodzieży w uroczystościach państwowych i wojskowych, nie daje pożądanego efektów w zakresie wychowania obronnego, zważywszy, że dość często młodzież jest kierowana tylko po to, by robić „frekwencję” z czego zdają sobie sprawę sami kierowani. Podobnie może być z pogadankami, zwłaszcza wówczas, gdy młodzież w sposób moralizatorski poucza się lub nakazuje się do przyjęcia pewnych postaw.

Problemem najbardziej kontrowersyjnym może być rola filmu w wychowaniu obronnym. Jest dość znaczna liczba badań i pokaźna literatura — wprawdzie dotycząca głównie pozytywnej roli w nauczaniu, ale wnioski z tych badań, wyprowadzane są także na sferę wychowania.

W naszym przypadku, teza o pozytywnej roli filmu, nie została potwierdzona. Być może, wadliwa jest metodyka ich stosowania, powodująca nastawienie relaksowe u odbiorców, jak przy oglądaniu filmów w kinach.

Po trzecie, z danych zawartych w tabeli 13. wynika, że najbardziej pozytywnie wpływają na postawy obronne młodzieży, uczestnictwo w zwiedzaniu muzeów i wystaw z dziejów oręża polskiego, uczestnictwo w spotkaniach z weteranami II wojny światowej oraz zorganizowane dyskusje uczniowskie na tematy związane z ojczyzną i jej obroną. Dane potwierdzające tą tezę zawarte są w tabelach 14. 15. i 16.

Tabela 14.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, uczestnictwem w zorganizowanych dyskusjach uczniowskich na tematy związane z ojczyzną i jej obroną

Stan uczestnictwa \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Uczestniczyli w dyskusjach	40	20,5%	39	20,0%	116	59,4%	195	5,67
Nie uczestniczyli w dyskusjach	150	37,2%	68	16,8%	185	49,9%	403	5,14
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 16,68$ ss = 2 P < 0,0005								

Tabela 15.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a uczestnictwem młodzieży w spotkaniach z weteranami walk II wojny światowej

Stan uczestnictwa \ Postawa obronna	Negatywna		Naturalna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Uczestniczyli	151	29,4%	95	18,5%	266	51,9%	512	5,39
Nie uczestniczyli	39	45,3%	12	13,9%	35	40,6%	86	5,00
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 6,62n$ ss = 2 P < 0,02								

Tabela 16.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a uczestnictwem młodzieży w zwiedzaniu muzeów i wystaw z dziejów oręża polskiego

Stan uczestnictwa \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
Uczestniczyli	96	23,8%	86	21,3%	221	54,8%	403	5,51
Nie uczestniczyli	94	48,2%	21	10,7%	80	41,0%	195	4,90
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 37,27$ ss = 2 P < 0,0005								

6. WPLYW NIEKTÓRYCH CZYNNIKÓW WEWNĘTRZNYCH
NA POSTAWY OBRONNE MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

W celu ustalenia, jakie czynniki wewnętrzne mogą różnicować badania młodzieży w zakresie ich postaw obronnych, dokonano porównania natężenia postawy z niżej wybranymi czynnikami:

- samoocena umiejętności działania w systemie obrony cywilnej;
- samoocena zaufania do osobistej wytrzymałości psychofizycznej, jakiej wymagają działania, przebiegające w sytuacji ciągłego zagrożenia;
- dominacja pozytywnych lub negatywnych motywów uczenia się przysposobienia obronnego;
- nadawana przez badanych ranga ważności przedmiotu przysposobienia obronnego;
- stosunkiem emocjonalnym do nauczycieli przysposobienia obronnego;
- stosunkiem emocjonalnym do przedmiotu przysposobienia obronnego;
- poziomem zainteresowania nauką przysposobienia obronnego;
- poziomem odczuwanej przyjemności uczenia się przysposobienia obronnego;
- poziomem wiedzy z przysposobienia obronnego, mierzonej przy pomocy tekstu wiedzy.

Tabela 17.

Związek natężenia postawy obronnej z niektórymi czynnikami wewnętrznymi

Lp.	Nazwa czynnika wewnętrznego	Poziom zależności wg statystyki χ^2
1	Poziom samooceny umiejętności działania w systemie obrony cywilnej	$\chi^2 = 391,920$ ss = 64 P<0,0005
2	Poziom samooceny osobistej wytrzymałości psychofizycznej działania w sytuacji zagrożenia	$\chi^2 = 210,512$ ss = 64 P<0,0005
3	Jakość motywów uczenia się przysposobienia obronnego: pozytywne, negatywne i mieszane	$\chi^2 = 98,047$ ss = 16 P<0,0005
4	Ranga ważności przedmiotu przysposobienia obronnego w świadomości badanych	$\chi^2 = 57,401$ ss = 24 P<0,0005
5	Stosunek emocjonalny badanych do nauczycieli przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 62,884$ ss = 24 P<0,0005
6	Stosunek emocjonalny badanych do przedmiotu przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 119,329$ ss = 56 P<0,0005,
7	Poziom zainteresowanych nauką przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 121,933$ ss = 40 P<0,0005
8	Poziom odczuwanej przez badanych przyjemności uczenia się przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 124,114$ ss = 40 P<0,0005
9	Poziom posiadanej wiedzy z przysposobienia obronnego	$\chi^2 = 79,789$ ss = 64 P<0,05

Lista wymienionych czynników, co do których zachodziło podejrzenie, że nie powinny być obojętne w stosunku do postawy obronnej, jest dość pokaźna, ale z pewnością nieostateczna.

Otrzymane wyniki porównań zawiera tabela 17.

Wszystkie wymienione w tabeli czynniki, zawierają wymagany poziom istotności statystycznej i dlatego też, zostaną względnie szczegółowo omówione.

6.1. Zależność postawy obronnej od poziomu samooceny umiejętności działania w systemie obrony cywilnej

Samoocenę umiejętności działania w systemie obrony cywilnej, oparto o odpowiedzi, na następujące dwa pytania, które wraz z kategoriami odpowiedzi brzmiały następująco: Czy uważasz, że zdobyłeś wystarczającą wiedzę, by dobrze wykonywać swoje zadania w formacjach obrony cywilnej kraju? (zdobyłem w pełni wystarczającą wiedzę (5), zdobyłem wiedzę w stopniu wystarczającym (4), uważam, że powinienem poszerzyć zakres wiedzy w tej dziedzinie (3), nie otrzymałem wystarczającej wiedzy (2), nie posiadam żadnej wiedzy na ten temat (1). Gdyby teraz powołano Ciebie do służby w formacjach obrony cywilnej, to w jakim stopniu podołałbyś tym zadaniom? (sądzę, że bardzo dobrze (5), sądzę, że początkowo miałbym pewne trudności, ale z czasem dałbym sobie radę (4), nie sądzę, bym podołał (3), nie mam pojęcia, jakby mi to poszło (2), nie podołał, jestem pewien (1).

Tabela 18.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a poziomem samooceny umiejętności działania w systemie obrony cywilnej

Samoocena wykształcenia	Postawa obronna		Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia artymetyczna postawy
niska	47	15,8%	6	9,6%	9	14,5%	62	4,03		
średnia	129	30,8%	86	20,5%	203	48,5%	418	5,37		
wysoka	14	11,8%	15	12,7%	89	75,4%	118	5,98		

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 321,920$ ss = 64 P < 0,0005

Procedura przeliczania wartości odpowiedzi na oba te pytania, na skalę dziewięciopunktową, była identyczna jak w przypadku postawy obronnej.

Dane zawarte w tabeli 18. wskazują, że uczniowie z niską samooceną umiejętności działania w systemie obrony cywilnej kraju, prezentują sobą znacząco negatywne postawy obronne, w porównaniu z uczniami o wysokiej samoocenie (14,5⁰/₀—75,4⁰/₀). Czy z tej zależności można wyprowadzić wnioski, że jedną z przyczyn niskiego poziomu natężenia postawy obronnej, jest niski poziom oceny osobistego wyszkolenia z przedmiotu przysposobienia obronnego? Rozumowanie takie wydaje się być poprawne, zwłaszcza gdy podobne zależności wystąpią, pomiędzy postawą obronną, a poziomem wiedzy z przysposobienia obronnego, mierzonym metodą obiektywną. Poziom tej zależności przedstawia tabela 19.

6.2. Zależność postawy obronnej od poziomu wiedzy z przysposobienia obronnego

Ocenę poziomu wiedzy z przysposobienia obronnego, oparto o specjalnie skonstruowany test wiadomości. Test zawierał trzydzieści pytań wraz z wariantami odpowiedzi, w tym jedno prawdziwe. Za prawidłową odpowiedź na trzy pytania, nadawano jeden punkt. Maksymalną ilość punktów, jaką badany mógł zdobyć, wynosiła dziesięć. Otrzymane wyniki, zawiera tabela 19.

Tabela 19.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a poziomem wiedzy z przysposobienia obronnego

Poziom wiedzy z PO \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
niski 1—3 punkty	56	37,8%	18	12,1%	74	50%	148	5,25
średni 4—6 punkty	108	30,2%	74	20,6%	175	48,8%	358	5,29
wysoki 7—10 punkty	24	28,2%	14	16,4%	48	55,8%	86	5,52

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 124,114$ $ss = 40$ $P < 0,0005$

Rozkład danych zawartych w tabeli 19. wydaje się potwierdzać przypuszczenie o istotnym wpływie wiedzy z przedmiotu przysposobienia obronnego na postawy obronne młodzieży.

Jakkolwiek, te analizy porównawcze, tj. samoocena, wykształcenie i poziom wiedzy testowej, a postawy obronne, nie są idealne do wykazania bezpośredniego wpływu obu tych wewnętrznych czynników na poziom postaw obronnych, to jednak potwierdzają istotną rolę elementu poznawczego w odniesieniu do tego typu postaw.

Dotychczasowa nasza analiza, ograniczała się do poszukiwań odpowiedzi na pytanie: czy uczniowie z niską samooceną wykszolenia i niską oceną wiedzy z przedmiotu przysposobienia obronnego są bardziej skłonni prezentować negatywne postawy obronne? Wyniki tych rozważań sugerują jednoznaczną odpowiedź na postawione pytanie.

Obecnie postawimy pytanie nieco innego rodzaju, a mianowicie: w jakiej zależności pozostają postawy obronne z samooceną wytrzymałości psychofizycznej uczniów? Postawienie tego pytania, wydaje się być uzasadnione, gdy uświadomimy sobie że warunki zagrożenia wojną i warunki wojenne, należą do rzędu warunków ekstremalnych, a efektywne działanie człowieka w tych warunkach będzie wymagało od niego nie tylko określonych umiejętności, ale także i pewnej odporności psychofizycznej. Poziom tej zależności przedstawia tabela 20.

6.3. Zależność postawy obronnej od poziomu samooceny wytrzymałości psychofizycznej działania w sytuacji chronicznego zagrożenia

Samoocenę wytrzymałości psychofizycznej działania, w stanie zagrożenia, oparto o odpowiedzi na następujące dwa pytania, które wraz z kategoriami odpowiedzi brzmiały następująco: Jeżeli rozpoczniesz działalność w formacjach obrony cywilnej kraju, to jak Twoim zdaniem, znieść

będziesz warunki zagrożenia wojną? bardzo dobrze (5), lepiej niż dobrze (4), dobrze (3), niezbyt dobrze (2), zupełnie niedobrze (1). Czy uważasz, że posiadasz wystarczająco wysoką wytrzymałość psychofizyczną, by dobrze realizować zadania w formacjach obrony cywilnej kraju, podczas zagrożenia wojennego? posiadam wystarczająco wysoką wytrzymałość (5), posiadam dość wysoką wytrzymałość (4), posiadam dobrą wytrzymałość (3), posiadam niewystarczającą wytrzymałość (2), posiadam niską wytrzymałość (1). Procedura przeliczania wartości odpowiedzi, na oba te pytania, na skalę dziewięciopunktową była identyczna, jak w przypadku postaw obronnych.

Tabela 20.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a poziomem samooceny wytrzymałości psychofizycznej działania w stanie zagrożenia

Postawa obronna Samoocena wytrzymałości	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
niska	110	51,8%	43	20,3%	59	27,8%	212	4,62
średnia	70	20,6%	54	15,9%	215	63,4%	339	4,87
wysoka	9	23,0%	5	12,8%	25	64,1%	39	5,38

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 2,01512$ $ss = 64$ $P < 0,0005$

Dane zawarte w tabeli 20. upoważniają do wyprowadzenia wniosku o istotnym związku między wysokością samooceny wytrzymałości psychofizycznej działania w stanie zagrożenia, a natężeniem postawy obronnej. Mówiąc schematycznie, można by użyć określenia, że w miarę, jak rośnie poziom samooceny wytrzymałości psychofizycznej działania w sytuacji zagrożenia, odpowiednio do tego następuje wzrost natężenia postawy w pożądanym (pozytywnym) kierunku.

Kolejnym, wewnętrznym czynnikiem wywierającym wpływ na postawy obronne, jest jakość motywów uczenia się przedmiotu przysposobienia obronnego.

6.4. Zależność postawy obronnej, od jakości motywów uczenia się przedmiotu przysposobienia obronnego

Po przedstawieniu badanym listy motywów uczenia się przedmiotu przysposobienia obronnego, proszono o wybór z tej listy, nie więcej, niż cztery pojedyncze motywy i uszeregować je wg ważności, nadając najważniejszemu, cyfrę 1, a następnym: 2, 3, 4. Lista ta, zawierała cztery grupy motywów. Były to: motywy ideowo-społeczne, np. chcę być dobrze przygotowany do spełnienia patriotycznych powinności, motywy poznawcze, np. interesują mnie nauki wojskowe, motywy afiliacyjne, np. chcę zdobyć uznanie innych, oraz motywy lękowe, np. nie chcę zadzierać z nauczycielem PO. Każda z wymienionych grup, zawierała po trzy pojedyncze motywy. Opisaną konstrukcją narzędzia badawczego, umożliwiła dokonanie podziału badanych na trzy grupy motywów: do grupy pierwszej, zaliczono tych, którzy w uczeniu się przedmiotu przysposobienia obronne, kierują się tylko motywami negatywnymi (zaliczono do nich mo-

tywy lękowe). Do grupy drugiej, zaliczono tych, którzy kierują się tylko motywami pozytywnymi (zaliczono do nich motywy ideowo-społeczne, poznawcze i afiliacyjne). Do grupy trzeciej, zaliczono tych, którzy kierują się motywami mieszanymi, tj. pozytywnymi i negatywnymi.

Tabela 21.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a jakością motywów uczenia się przedmiotu przysposobienia obronnego

Jakość motywów uczenia się \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postaw
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent		
negatywne	33	82,5%	2	5%	5	12,5%	40	3,85
pozytywne	86	35,9%	40	16,7%	113	47,2%	239	5,28
mieszane	69	21,8%	64	20,2%	183	57,9%	316	5,53

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 98,047$ ss = 16 P < 0,0005

Obraz, który przedstawia układ danych zawartych w tabeli 21, wskazuje na bardzo istotną zależność między negatywnymi postawami obronnymi (82,5%) a negatywną motywacją. Tak więc, dane zawarte w tabeli 21, potwierdzają wniosek, że motywy negatywne (lękowe) uczenia się przysposobienia obronnego, pogarszają postawy obronne, a motywy pozytywne i mieszane wpływają dodatnio na pożądane postawy obronne młodzieży.

Następnym omawianym czynnikiem wywierającym istotny wpływ na postawy obronne, będzie ranga ważności przedmiotu przysposobienia obronnego, nadawana przez badaną młodzież.

6.5. Zależność postawy obronnej od rangi ważności przedmiotu przysposobienie obronne

Rangę ważności przedmiotu przysposobienie obronne oparto o tzw. technikę szeregowania rangowego. Technika ta zawierała listę dziesięciu przedmiotów wykładanych w szkole średniej, w tym także przedmiotu przysposobienie obronne. Badanych proszono o wybór z tej listy, nie więcej niż cztery przedmioty i uszeregowanie ich wg ważności, nadając najważniejszemu, cyfrę 1, a następnym: 2,3,4. Technika ta, umożliwiła dokonanie podziału badanych, na trzy grupy. Do grupy pierwszej zaliczono tych, którzy przedmiotowi przysposobienie obronne nadali rangę jeden i dwa. Do grupy drugiej, zaliczono tych, którzy nadali rangę trzy i cztery. Wreszcie do grupy trzeciej, włączono tych badanych, którzy przedmiotowi przysposobienie obronne, nie nadali żadnej rangi. Grupy te porównano z natężeniem postawy obronnej. Wyniki porównań, zawiera tabela 22.

Dane zawarte w tabeli 22. upoważniają do sformułowania dwóch tez.

Po pierwsze: czym wyższa ranga ważności nadawana jest przedmiotowi przysposobienie obronne, tym wyższa jest tendencja do prezentowania pozytywnych postaw obronnych (45,6%, 49,7%, 72,9%).

Po drugie: czym niższa ranga ważności nadawana jest przedmiotowi przysposobienie obronne, tym wyższa jest tendencja do prezentowania negatywnych postaw obronnych (94%, 31,4%, 36,8%).

Tabela 22.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a nadawaną przez badanych rangą ważności przysposobieniu obronnemu

Postawa obronna \ Ranga ważności PO	Negatywna	Neutralna	Pozytywna	Razem	Średnia arytmetyczna postawy
1—2	7 9,4%	13 17,5%	54 72,9%	74	6,17
3—4	57 31,4%	34 18,7%	90 49,7%	181	5,25
bez rangi	126 36,8%	60 17,5%	156 45,6%	342	5,06

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 57,401$ $ss = 24$ $P < 0,0005$

Następnym rozważanym czynnikiem, co do którego zachodziło przypuszczenie, że nie pozostaje bez wpływu na postawy obronne młodzieży, jest jej stosunek emocjonalny do nauczyciela przysposobienia obronnego.

6.6. Zależność postawy obronnej od stosunku emocjonalnego młodzieży do nauczycieli przysposobienia obronnego

Ocenę poziomu stosunku emocjonalnego do nauczycieli przysposobienia obronnego, oparto o technikę szeregowania rangowego. Technika ta zawierała listę dziesięciu przedmiotów wykładanych w szkole średniej oraz następującą instrukcję: Proszę nadać rangę wszystkim uczącym w Twojej klasie nauczycielom, od najbardziej lubianych do najmniej lubianych. Nauczycielowi najbardziej lubianemu, nadajemy rangę 1, nieco mniej lubianemu, rangę 2, itd. Przy wypełnianiu tabeli rangowej, nie wymieniamy nazwisk poszczególnych nauczycieli, lecz wpisujemy rangi odpowiadające przedmiotom, jakie oni wykładają w Twojej szkole. Proszę wybrać każdemu nauczycielowi jedną z czterech rang, nadając najbardziej lubianemu, cyfrę 1, a następnym: 2, 3, 4. Otrzymane dane, przedstawiono w tabeli 23.

Tabela 23.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a rangą stosunku emocjonalnego badanych nauczycieli przysposobienia obronnego

Postawa obronna \ Ranga stosunku emocjonalnego	Negatywna	Neutralna	Pozytywna	Razem	Średnia arytmetyczna postawy
do nauczyciela PO	33 20,3%	28 10,9%	104 63,0%	165	5,53
1					
2	50 25,3%	43 21,8%	104 52,7%	197	5,44
3	169 48,9%	20 14,1%	52 36,9%	141	4,89
4	37 49,3%	9 12,0%	29 38,6%	75	4,93

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 62,884$ $ss = 24$ $P < 0,0005$

Rozkład danych, zawartych w tabeli 23. zachęca do sformułowania niemal identycznie brzmiących dwóch tez, jakie zostały sformułowane w wyniku analizy między postawami, a rangą ważności przedmiotu przysposobienie obronne.

Po pierwsze: czym wyższa ranga stosunku emocjonalnego nadawana jest nauczycielowi przysposobienia obronnego, tym wyższa jest tendencja, do prezentowania pozytywnych postaw obronnych (38,6⁰/o, 36,9⁰/o, 52,7⁰/o, 63⁰/o).

Po drugie: im niższa ranga stosunku emocjonalnego nadawana jest nauczycielowi przysposobienia obronnego, tym wyższa tendencja do prezentowania negatywnych postaw obronnych (20⁰/o, 25,3⁰/o, 48,9⁰/o, 49,3⁰/o).

Kolejnym zaprezentowanym czynnikiem wpływającym na kształt postaw obronnych, będzie emocjonalny stosunek do przedmiotu przysposobienie obronne.

6.7. Zależność postawy obronnej od stosunku emocjonalnego do przedmiotu przysposobienie obronne

Ocena stosunku emocjonalnego, do przedmiotu przysposobienie obronne, oparto o technikę szeregowania rangowego, zawierającą następującą instrukcję: Korzystając z niżej wymienionych kryteriów ocen: bardzo lubię (5), lubię, ale nie bardzo (4), jest mi obojętny (3), raczej nie lubię (2), bardzo nie lubię (1); proszę dokonać oceny każdego z wykładanych w Twojej szkole przedmiotów. W tabeli, proszę wpisać ocenę w skali od 5—1. Zebrane i pogrupowane wyniki badań, zamieszczono w tabeli 24.

Tabela 24.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a rodzajem stosunku emocjonalnego badanych do przedmiotu przysposobienie obronne

Rodzaj stosunku emocjonalnego do PO	Postawa obronna			Razem	Średnia arytmetyczna postawy
	Negatywna	Neutralna	Pozytywna		
negatywny	24 57,1%	5 11,9%	13 30,9%	42	4,54
neutralny	57 50,0%	18 15,7%	39 34,2%	114	4,71
pozytywny	109 24,7%	84 19,0%	248 56,2%	441	5,51

Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 62,058$ $ss = 34$ $P < 0,0005$

Dane zawarte w tabeli 24. potwierdzają przypuszczenie o istnieniu dość ścisłego związku statystycznego, pomiędzy rodzajem stosunku emocjonalnego uczniów do przedmiotu przysposobienie obronne, a ich postawami obronnymi. Inaczej mówiąc, im bardziej uczniowie wyrażają pozytywny stosunek emocjonalny do przedmiotu PO, tym bardziej prezentują sobą pozytywne postawy obronne (30,9⁰/o, 24,2⁰/o, 56,2⁰/o) oraz im bardziej wyrażają negatywny stosunek emocjonalny, tym bardziej dominują u nich postawy negatywne (24,7⁰/o, 50,0⁰/o, 57,1⁰/o).

Obecnie ocenimy wpływ poziomu zainteresowania nauką przysposobienia obronnego na postawy obronne.

6.8. Zależność postawy obronnej od poziomu zainteresowania nauką przysposobienia obronnego

Ocenę poziomu zainteresowania nauką przedmiotu przysposobienie obronne, oparto o odpowiedź na pytanie, które wraz z kategoriami odpowiedzi brzmiało następująco: w jakim stopniu jesteś zainteresowany nauką z przysposobienia obronnego? (w bardzo dużym (5), w dużym (4), w średnim (3), minimalnym (2), nie jestem zainteresowany (1). Otrzyma-
ne wyniki zawiera tabela 25.

Tabela 25.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a poziomem zainteresowania nauką przedmiotu przysposobienie obronne

Zainteresowanie nauką PO \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
negatywne	61	50,8%	18	15,0%	41	34,1%	120	5,10
pozytywne	124	26,6%	88	18,8%	154	54,5%	466	5,48
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 121,993$ ss = 40 P < 0,0005								

Dane zawarte w tabeli 25. wskazują na istnienie bardzo ścisłego związku, między poziomem zainteresowania nauką przysposobienia obronnego, a postawami obronnymi młodzieży. Inaczej mówiąc, im bardziej pozytywne jest zainteresowanie nauką PO, tym większy odsetek tej młodzieży prezentuje postawy pozytywne i odwrotnie.

6.9. Zależność postawy obronnej, od poziomu odczuwanej przyjemności uczenia się przysposobienia obronnego

Ocenę poziomu odczuwanej przyjemności uczenia się przedmiotu przysposobienie obronne, oparto o pytanie, które wraz z kategoriami odpowiedzi brzmiało następująco: uczenie się przysposobienia obronnego sprawia Ci przyjemność? (tak i to bardzo dużą, tak, raczej tak, raczej nie, traktuję to jako przykry obowiązek). Otrzyma-
ne dane, zawiera tabela 26.

Tabela 26.

Zależność między natężeniem postawy obronnej, a poziomem odczuwanej przyjemności uczenia się przedmiotu przysposobienie obronne

Poziom przyjemności \ Postawa obronna	Negatywna		Neutralna		Pozytywna		Razem	Średnia arytmetyczna postawy
negatywny	71	47,6%	21	14,0%	57	38,2%	149	4,81
pozytywny	96	24,4%	77	19,5%	220	55,9%	393	5,57
Poziom istotności statystycznej: $\chi^2 = 124,114$ ss = 40 P < 0,0005								

7. ZAKOŃCZENIE

Zaprezentowane wyniki badania stanu postaw obronnych młodzieży szkół średnich, oraz ich zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań, nawiązują pewne refleksje.

1. Średni stan napięcia postaw obronnych u badanej młodzieży, jak wykazały badania, jest stanem pozostającym w znacznej dysproporcji do stanu oczekiwań. Średni arytmetyczny wskaźnik postaw obronnych wynoszący 5,35 na skali dziewięciopunktowej jest wskaźnikiem mało satysfakcjonującym zarówno nauczycieli przysposobienia obronnego jak i inne instytucje powołane do realizacji programu wychowania obronnego młodzieży. Fakt ten wskazuje na celowość prowadzenia dalszych badań w celu ustalenia przyczyn sprawczych i środków zaradczych.
2. Obraz uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych stanu postaw obronnych młodzieży, jest dość złożony, i to zarówno ze względu na ilość, jak i na wagę oddziaływań. Dlatego też zdajemy sobie sprawę z tego, że niniejsze opracowanie, dostarczając określonych informacji diagnostycznych, nie wyjaśnia wielu problemów dość ważkich, a odnoszących się do zagadnienia wpływu omawianych w artykule, czynników postawotwórczych. Niemniej jednak, zaprezentowany materiał badawczy, pozwala na sformułowanie następujących tez odnoszących się do procesu wychowania obronnego młodzieży;
 - a) potwierdza się szczególną rolę przedmiotu przysposobienia obronnego w zakresie kształcenia postaw obronnych u młodzieży;
 - b) badania potwierdzają szczególną rolę samego nauczyciela przysposobienia obronnego i możliwości jego oddziaływania, na jakość postaw obronnych u młodzieży;
 - c) badania wykazują celowość preferowania określonych form wychowania obronnego młodzieży.

PRZYPISY

- ¹ J. Bogusz, Z. Kosyrz, *Kształcenie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, Warszawa WP 1979, s. 48
- ² E. R. Hilgard, *Wprowadzenie do psychologii*. Warszawa PWN 1967, s. 834
- ³ J. Rembowski, *Rodzina w świetle psychologii*, Warszawa 1979, s. 118
- ⁴ T. M. Newcomb, *Psychologia społeczna*, Warszawa PWN 1970, s. 61
- ⁵ S. Mika, *Kształcenie postaw społecznych*. *Nurt. Oświata i Wychowanie* 1978, nr 6, s. 208
- ⁶ A. Nowak, *Psychologiczne mechanizmy zachowania prospołecznego*. *Nurt. Oświata i Wychowanie* 1976, nr 19, s. 651
- ⁷ R. Holly, *Psychologiczna koncepcja postaw w teorii i badaniach*. *Przegląd Psychologiczny* 1976, nr 1, s. 42
- ⁸ J. Bogusz, Z. Kosyrz, *Kształcenie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*. Warszawa WP 1979, s. 47
- ⁹ Stopień swobody ($ss = 8$) zamieszczony w tabeli nr 4, a także i w niektórych dalszych tabelach jest niezgodny z konstrukcją tych tabel. W przypadku tabeli nr 4 stopień swobody winien wynosić ($ss = 2$). Nieścisłość ta wynika z tego, że wartość χ^2 oraz stopień swobody pierwotnie obliczono z tabel zawierają-

cych większą liczbę kolumn i wierszy, a później dokonano komasacji wyników do mniejszej liczby kolumn i wierszy. Operacja ta była potrzebna, gdyż zmniejszała gabaryty tabel, a jednocześnie nie wpływała na wartość poziomu istotności statystycznej (p).

BIBLIOGRAFIA

- Bogusz J., Kosyrz Z.*, Kształcenie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży, Warszawa 1979
- Hilgard E. R.*, Wprowadzenie do psychologii, Warszawa PWN 1967
- Holly R.*, Psychologiczna koncepcja postaw w teorii i badaniach, Przegląd Psychologiczny 1976, nr 1
- Mika S.*, Kształcenie postaw społecznych, Nurt, Oświata i Wychowanie 1978, nr 6
- Mika S.*, Wprowadzenie do psychologii społecznej, Warszawa PWN 1975
- Michalik M.*, Istota i sens współczesnego patriotyzmu socjalistycznego. Materiały z konferencji ideologicznej Sił Zbrojnych, Warszawa MON 1978
- Nowak A.*, Psychologiczne mechanizmy zachowania prospołecznego. Nurt. Oświata i Wychowanie, 1976 nr 19
- Newcomb T. M.*, Psychologia społeczna, Warszawa PWN 1980
- Rembowski J.*, Rodzina w świetle psychologii, Warszawa 1978

ОБОРОННЫЕ ВЫПРАВКИ МОЛОДЕЖИ СРЕДНИХ ШКОЛ

Резюме

В статье сделана попытка ответить на следующие вопросы: каков уровень военной подготовки (понимаемой как готовность к активному действию в подразделениях гражданской обороны страны) молодежи, которая проходит обязательное обучение военному делу; какие факторы, внутренние и внешние, детерминируют этот уровень.

Исследованиями охвачены 1026 человек.

DEFENSE ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL YOUTH

Summary

The article presents an attempt to answer the following problems: What is the level of tension of the defense attitude (understood as the readiness to participate in the actions of civil defense of the country) among the students taught the subject of the defense education? What are the determinants (educational and environmental) of that level. 1026 people were examined.